

اطلس پایداری شهر تهران

ارزیابی پایداری شهری در کلان شهر تهران

رصدخانه شهری تهران

با همکاری

دانشگاه تهران

و

معاونت شهرسازی و معماری شهرداری تهران



رصدخانه شهری تهران



دانشگاه تهران



معاونت شهرسازی
و معماری



سازمان فناوری اطلاعات
و ارتباطات

انتشارات سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران

تهران - خیابان موحد دانش (اقدیسه) نبش تقاطع بدیعی شماره ۶

صندوق پستی ۵۹۷-۱۹۵۷۵ تلفن: ۸۴۱۶۹۸۷۹ نمابر: ۹۶۰۹۰۱۳۷

www.tehran.ir

نام کتاب: اطلس پایداری شهر تهران - ارزیابی پایداری شهری در کلان شهر تهران

تالیف: رصد خانه شهری تهران

طراح جلد: مرتضی علائی یگانه

ناشر: انتشارات سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران

شمارگان: ۵۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول، زمستان ۱۳۹۵

قیمت: ۷۹۰۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: نشر شهر

وضعیت نمایه سازی: فیا

شابک: ۸-۶۵-۶۲۱۴-۶۰۰-۹۷۸

عنوان و نام پدید آور: اطلس پایداری شهر تهران [اطلس]: ارزیابی پایداری شهری در کلان شهر تهران / [تالیف] رصدخانه شهری تهران با همکاری دانشگاه تهران و معاونت شهرسازی و معماری شهرداری تهران

وضعیت نشر: تهران، سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران ۱۳۹۵

مشخصات ظاهری: اطلس (۲۵۴ص) رنگی، ۳۴×۲۴ س م

یادداشت: کتابنامه

عنوان دیگر: ارزیابی پایداری شهری در کلان شهر تهران

توصیفگر: اطلس ها، نقشه ها، توسعه پایدار شهری، برنامه ریزی شهری، کلان

شهرها، ارزشیابی، تهران

شناسه افزوده: سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران

رصد خانه شهری تهران

معاونت شهرسازی و معماری شهرداری تهران

دانشگاه تهران

مشارکت کنندگان:



رصدخانه شهری تهران



دانشگاه تهران



معاونت شهرسازی
و معماری



سازمان فناوری اطلاعات
و ارتباطات

تهیه گزارش: اسفندیار زبردست (استادتمام دانشکده شهرسازی پردیس هنرها - ری، دانشگاه تهران)

تهیه اطلس: سیدعلی بدری (دانشیار دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران) - سیدعباس رجایی

(استادیار دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران)

ناظر علمی و فنی طرح: رامنا قلمبر دزفولی (استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد پردیس) - نگار فروردی مقدم

مدیر طرح: احمد فرهادی پور

ناظر گرافیک: احسان الله رحیمی

ناظر فنی چاپ: علیرضا میررحیمی

صفحه آرای: آرمین بامدادیان

طراح جلد: مرتضی علائی یگانه

عکس: ساسان توکلی فارسانی

کار توگرافی: دکتر مهرانگیز رضایی

ز	سخن ناشر
ح	مقدمه‌ای بر اطلس پایداری شهر تهران
۱	کلیات اطلس
۹	پایداری اقتصادی
۴۵	پایداری اجتماعی
۸۱	پایداری زیست‌محیطی
۱۱۵	آسیب‌پذیری اجتماعی
۱۵۷	تاب‌آوری شهری
۱۹۷	پراکنده‌رویی شهری
۲۲۴	جمع‌بندی و شاخص‌نهایی پایداری
۲۲۸	منابع و مآخذ
۱	پیوست انگلیسی

www.ketab.ir

فصل اول: پایداری اقتصادی

۱۵	نقشه ۱-۱ - نسبت جمعیت با تحصیلات عالیه در محلات شهر تهران
۱۵	نقشه ۲-۱ - نرخ اشتغال زنان در محلات شهر تهران
۱۷	نقشه ۳-۱ - مالکیت خودرو به ازای جمعیت در محلات شهر تهران
۱۷	نقشه ۴-۱ - سرانه مساحت مسکونی در محلات شهر تهران
۱۸	نقشه ۵-۱ - توزیع فضایی مؤلفه وضعیت اجتماعی و اقتصادی در محلات شهر تهران
۲۱	نقشه ۶-۱ - رضایتمندی از میزان درآمد در محلات شهر تهران
۲۱	نقشه ۷-۱ - رضایتمندی از امنیت شغلی در محلات شهر تهران
۲۳	نقشه ۸-۱ - رضایتمندی از وضعیت اشتغال در محلات شهر تهران
۲۳	نقشه ۹-۱ - رضایتمندی از هزینه زندگی در محلات شهر تهران
۲۵	نقشه ۱۰-۱ - رضایتمندی از هزینه‌های بهداشت و درمان در محلات شهر تهران
۲۵	نقشه ۱۱-۱ - رضایتمندی از امکانات واحد مسکونی در محلات شهر تهران
۲۶	نقشه ۱۲-۱ - توزیع فضایی مؤلفه رضایتمندی از درآمد و هزینه در محلات شهر تهران
۲۹	نقشه ۱۳-۱ - تنوع اشتغال در محلات شهر تهران
۲۹	نقشه ۱۴-۱ - تعداد شاغلین به کل جمعیت در محلات شهر تهران
۳۰	نقشه ۱۵-۱ - نرخ اشتغال مردان در محلات شهر تهران
۳۱	نقشه ۱۶-۱ - توزیع فضایی مؤلفه اشتغال در محلات شهر تهران
۳۳	نقشه ۱۷-۱ - تراکم اشتغال (نسبت تعداد شاغلین به مساحت) در محلات شهر تهران
۳۳	نقشه ۱۸-۱ - نسبت سطح تجاری - خدماتی به مسکونی در محلات شهر تهران
۳۵	نقشه ۱۹-۱ - تعداد شاغلین به ازای هر هکتار از کاربری‌های اشتغال دار در محلات شهر تهران
۳۵	نقشه ۲۰-۱ - نسبت سطح تجاری به مسکونی در محلات شهر تهران
۳۶	نقشه ۲۱-۱ - توزیع فضایی مؤلفه فعالیت اقتصادی
۳۹	نقشه ۲۲-۱ - درصد زنان سرپرست خانوار در محلات شهر تهران
۳۹	نقشه ۲۳-۱ - درصد خانوارهای آسیب‌پذیر از هزینه‌های سلامت در محلات شهر تهران
۴۰	نقشه ۲۴-۱ - نسبت جمعیت زیر خط فقر در محلات شهر تهران
۴۱	نقشه ۲۵-۱ - توزیع فضایی مؤلفه آسیب‌پذیری اقتصادی در محلات شهر تهران
۴۳	نقشه ۲۶-۱ - توزیع فضایی پایداری اقتصادی در محلات شهر تهران

فصل دوم: پایداری اجتماعی

۵۱	نقشه ۱-۲ - نفر در هر واحد مسکونی در محلات شهر تهران
۵۱	نقشه ۲-۲ - نفر در هر اتاق در محلات شهر تهران
۵۲	نقشه ۳-۲ - توزیع فضایی مؤلفه ازدحام در مسکن در محلات شهر تهران
۵۵	نقشه ۴-۲ - تنوع سنی در محلات شهر تهران
۵۵	نقشه ۵-۲ - نسبت واحدهای مسکونی ملکی به استیجاری در محلات شهر تهران
۵۶	نقشه ۶-۲ - جمعیت وابسته در محلات شهر تهران
۵۷	نقشه ۷-۲ - توزیع فضایی مؤلفه ویژگی‌های اجتماعی در محلات شهر تهران
۵۹	نقشه ۸-۲ - میزان رضایت از احساس هویت و تعلق خاطر به محله در محلات شهر تهران
۵۹	نقشه ۹-۲ - میزان رضایت از روابط همسایگی در محلات شهر تهران
۶۱	نقشه ۱۰-۲ - میزان رضایتمندی مردم از محله در محلات شهر تهران
۶۱	نقشه ۱۱-۲ - میزان رضایت از آگاهی اجتماعی و فرهنگی ساکنان در محلات شهر تهران
۶۲	نقشه ۱۲-۲ - توزیع فضایی مؤلفه رضایتمندی از تعامل اجتماعی در محلات شهر تهران
۶۵	نقشه ۱۳-۲ - میزان رضایت از مشارکت در تصمیمات شورایی محله در محلات شهر تهران
۶۵	نقشه ۱۴-۲ - میزان امنیت زنان و کودکان در محله در محلات شهر تهران
۶۶	نقشه ۱۵-۲ - توزیع فضایی مؤلفه مشارکت و احساس امنیت اجتماعی در محلات شهر تهران
۶۹	نقشه ۱۶-۲ - سرانه زیربنای مسکونی در محلات شهر تهران
۶۹	نقشه ۱۷-۲ - تنوع تصرف مسکن در محلات شهر تهران
۷۰	نقشه ۱۸-۲ - تنوع اندازه مسکن در محلات شهر تهران
۷۱	نقشه ۱۹-۲ - توزیع فضایی مؤلفه ویژگی‌های مسکن در محلات شهر تهران
۷۳	نقشه ۲۰-۲ - دسترسی به بیمارستان‌ها در محلات شهر تهران

۷۳	نقشه ۲-۲۱- دسترسی به مراکز بهداشتی در محلات شهر تهران
۷۵	نقشه ۲-۲۲- دسترسی به ایستگاه‌های آتش نشانی در محلات شهر تهران
۷۵	نقشه ۲-۲۳- میانگین زمان انتظار برای اتوبوس (دقیقه) در محلات شهر تهران
۷۶	نقشه ۲-۲۴- توزیع فضایی مؤلفه دسترسی به خدمات شهری در محلات شهر تهران
۷۹	نقشه ۲-۲۵- توزیع فضایی پایداری اجتماعی در محلات شهر تهران

فصل سوم: پایداری زیست محیطی

۸۷	نقشه ۳-۱- سرانه مساحت پارکها و فضاهای شهری در محلات شهر تهران
۸۷	نقشه ۳-۲- نسبت سطح فضای سبز به سطح مسکونی در محلات شهر تهران
۸۹	نقشه ۳-۳- نسبت سطوح نفوذناپذیر به کل مساحت در محلات شهر تهران
۸۹	نقشه ۳-۴- نسبت مساحت پارکها و فضای سبز به کل مساحت در محلات شهر تهران
۹۱	نقشه ۳-۵- اختلاط کاربری‌ها در محلات شهر تهران
۹۱	نقشه ۳-۶- تراکم جمعیت در محلات شهر تهران
۹۲	نقشه ۳-۷- تنوع کاربری زمین در محلات شهر تهران
۹۳	نقشه ۳-۸- توزیع فضایی مؤلفه وضعیت فضای سبز و اختلاط کاربری در محلات شهر تهران
۹۵	نقشه ۳-۹- رضایت از خیابان‌ها و فضاهای شهری در محلات شهر تهران
۹۵	نقشه ۳-۱۰- میزان رضایت از کیفیت جمع آوری زباله در محلات شهر تهران
۹۶	نقشه ۳-۱۱- رضایتمندی از تعداد و کیفیت فضاهای سبز در محلات شهر تهران
۹۷	نقشه ۳-۱۲- توزیع فضایی مؤلفه رضایتمندی از محیط زیست در محلات شهر تهران
۹۹	نقشه ۳-۱۳- درصد ساکنینی که در فاصله کمتر از ۵۰۰ متر قرار دارند
۹۹	نقشه ۳-۱۴- درصد ساکنینی که در فاصله ۳۰۰ متری از فضای سبز قرار دارند
۱۰۰	نقشه ۳-۱۵- توزیع فضایی مؤلفه دسترسی به فضای سبز در محلات شهر تهران
۱۰۳	نقشه ۳-۱۶- عدم استفاده از کیسه زباله در محلات شهر تهران
۱۰۳	نقشه ۳-۱۷- دفع نامنظم زباله در محلات شهر تهران
۱۰۵	نقشه ۳-۱۸- دفع نامناسب زباله در محلات شهر تهران
۱۰۵	نقشه ۳-۱۹- دفع پسماند در محلات شهر تهران
۱۰۶	نقشه ۳-۲۰- توزیع فضایی مؤلفه دفع پسماند در محلات شهر تهران
۱۰۹	نقشه ۳-۲۱- میانگین زمان رسیدن به ایستگاه اتوبوس در محلات شهر تهران
۱۰۹	نقشه ۳-۲۲- میانگین زمان انتظار برای اتوبوس در محلات شهر تهران
۱۱۰	نقشه ۳-۲۳- توزیع فضایی مؤلفه دسترسی به حمل و نقل عمومی در محلات شهر تهران
۱۱۳	نقشه ۳-۲۴- توزیع فضایی پایداری زیست محیطی در محلات شهر تهران

فصل چهارم: آسیب پذیری اجتماع

۱۲۱	نقشه ۴-۱- نسبت زنان بی سواد به کل زنان در محلات شهر تهران
۱۲۱	نقشه ۴-۲- درصد کارگران ساده در محلات شهر تهران
۱۲۳	نقشه ۴-۳- درصد جمعیت بیش از ۶۵ سال در محلات شهر تهران
۱۲۳	نقشه ۴-۴- درصد واحدهای مسکونی با یک اتاق در محلات شهر تهران
۱۲۵	نقشه ۴-۵- درصدهای مسکونی بدون آب، برق و تلفن در محلات شهر تهران
۱۲۵	نقشه ۴-۶- درصد خانوارهای زن مجرد در محلات شهر تهران
۱۲۷	نقشه ۴-۷- درصد واحدهای مسکونی با مساحت ۵۰ متر مربع یا کمتر در محلات شهر تهران
۱۲۷	نقشه ۴-۸- درصد جمعیت مجرد در محلات شهر تهران
۱۲۸	نقشه ۴-۹- توزیع فضایی مؤلفه افشار آسیب پذیر در محلات شهر تهران
۱۳۱	نقشه ۴-۱۰- درصد خانوارهای زن سرپرست در محلات شهر تهران
۱۳۱	نقشه ۴-۱۱- نسبت زنان مطلقه به کل زنان در محلات شهر تهران
۱۳۲	نقشه ۴-۱۲- بعد خانوار در محلات شهر تهران
۱۳۳	نقشه ۴-۱۳- توزیع فضایی مؤلفه زنان آسیب پذیر در محلات شهر تهران
۱۳۵	نقشه ۴-۱۴- نرخ بیکاری زنان ۱۰ ساله و بیشتر در محلات شهر تهران
۱۳۵	نقشه ۴-۱۵- درصد جمعیت با درآمد بدون کار در محلات شهر تهران
۱۳۷	نقشه ۴-۱۶- متوسط شاغلین در هر خانوار در محلات شهر تهران
۱۳۷	نقشه ۴-۱۷- نرخ بیکاری مردان ۱۰ ساله و بیشتر در محلات شهر تهران
۱۳۸	نقشه ۴-۱۸- نسبت زنان به کل جمعیت در محلات شهر تهران
۱۳۹	نقشه ۴-۱۹- توزیع فضایی مؤلفه بیکاری در محلات شهر تهران

۱۴۱	نقشه ۴-۲۰- تراکم مسکونی در محلات شهر تهران
۱۴۱	نقشه ۴-۲۱- تراکم تعداد واحد مسکونی در محلات شهر تهران
۱۴۲	نقشه ۴-۲۲- تعداد خانوار در محلات شهر تهران
۱۴۳	نقشه ۴-۲۳- تراکم در محلات شهر تهران
۱۴۵	نقشه ۴-۲۴- خانوارهای زیر خط فقر در محلات شهر تهران
۱۴۵	نقشه ۴-۲۵- واحدهای مسکونی بدون آشپزخانه در محلات شهر تهران
۱۴۷	نقشه ۴-۲۶- خانوارهای فاقد وسایط نقلیه در محلات شهر تهران
۱۴۷	نقشه ۴-۲۷- درصد خانوارهای آسیب پذیر از هزینه های سلامت در محلات شهر تهران
۱۴۸	نقشه ۴-۲۸- نرخ بیکاری در محلات شهر تهران
۱۴۹	نقشه ۴-۲۹- توزیع فضایی مؤلفه اقشار کم درآمد در محلات شهر تهران
۱۵۱	نقشه ۴-۳۰- درصد معلولین در محلات شهر تهران
۱۵۱	نقشه ۴-۳۱- درصد جمعیت باسواد در محلات شهر تهران
۱۵۲	نقشه ۴-۳۲- خانوار دارای معلول در محلات شهر تهران
۱۵۳	نقشه ۴-۳۳- توزیع فضایی مؤلفه جمعیت وابسته در محلات شهر تهران
۱۵۵	نقشه ۴-۳۴- توزیع فضایی آسیب پذیری اجتماعی در محلات شهر تهران

فصل پنجم: تاب آوری شهری

۱۶۳	نقشه ۵-۱- درصد جمعیت دارای خودرو در محلات شهر تهران
۱۶۳	نقشه ۵-۲- نسبت جمعیت با تحصیلات عالیه به جمعیت بی سواد در محلات شهر تهران
۱۶۵	نقشه ۵-۳- درصد جمعیت دارای تانک در محلات شهر تهران
۱۶۵	نقشه ۵-۴- نسبت شاغلین زن به کل شاغلین در محلات شهر تهران
۱۶۷	نقشه ۵-۵- درصد شاغلین غیر کار در ساده در محلات شهر تهران
۱۶۷	نقشه ۵-۶- میانگین تعداد اتاق در واحد مسکونی در محلات شهر تهران
۱۶۹	نقشه ۵-۷- درصد جمعیت بدون معلولیت در محلات شهر تهران
۱۶۹	نقشه ۵-۸- درصد جمعیت بالای خط فقر در محلات شهر تهران
۱۷۰	نقشه ۵-۹- نسبت مردان به زنان (نسبت جنسی) در محلات شهر تهران
۱۷۱	نقشه ۵-۱۰- مؤلفه اجتماعی - اقتصادی در محلات شهر تهران
۱۷۳	نقشه ۵-۱۱- واحدهای مسکونی دارای ۵ اتاق و بیشتر در محلات شهر تهران
۱۷۳	نقشه ۵-۱۲- دسترسی به مراکز بهداشتی در محلات شهر تهران
۱۷۵	نقشه ۵-۱۳- دسترسی به بیمارستان ها در محلات شهر تهران
۱۷۵	نقشه ۵-۱۴- دسترسی به ایستگاه های پلیس در محلات شهر تهران
۱۷۷	نقشه ۵-۱۵- درصد جمعیت دارای پوشش بیمه در محلات شهر تهران
۱۷۷	نقشه ۵-۱۶- درصد باسوادی در محلات شهر تهران
۱۷۸	نقشه ۵-۱۷- توزیع فضایی مؤلفه زیرساختی در محلات شهر تهران
۱۸۱	نقشه ۵-۱۸- نسبت مساحت کاربری تفریحی و ورزشی به جمعیت در محلات شهر تهران
۱۸۱	نقشه ۵-۱۹- نسبت مساحت تجاری به کل جمعیت در محلات شهر تهران
۱۸۳	نقشه ۵-۲۰- مساحت کاربری بهداشتی به جمعیت در محلات شهر تهران
۱۸۳	نقشه ۵-۲۱- نسبت مساحت کاربری پارک و فضای سبز به کل مساحت در محلات شهر تهران
۱۸۴	نقشه ۵-۲۲- نسبت مساحت کاربری آموزشی به کل مساحت در محلات شهر تهران
۱۸۵	نقشه ۵-۲۳- توزیع فضایی مؤلفه فضای باز (زیرساختی) در محلات شهر تهران
۱۸۷	نقشه ۵-۲۴- میزان رضایت از روابط همسایگی در محلات شهر تهران
۱۸۷	نقشه ۵-۲۵- میزان رضایت از احساس هویت و تعلق خاطر به محله در محلات شهر تهران
۱۸۹	نقشه ۵-۲۶- رضایتمندی از میزان درآمد در محلات شهر تهران
۱۸۹	نقشه ۵-۲۷- نسبت مساحت کاربری تجهیزات شهری به کل مساحت در محلات شهر تهران
۱۹۰	نقشه ۵-۲۸- توزیع فضایی مؤلفه جامعه ای در محلات شهر تهران
۱۹۳	نقشه ۵-۲۹- توزیع فضایی مؤلفه سرمایه اجتماعی در محلات شهر تهران
۱۹۵	نقشه ۵-۳۰- میزان تاب آوری در محلات شهر تهران

فصل ششم: پراکنده رویی شهری

۲۰۳	نقشه ۶-۱- درصد افرادی که به مراکز خرید محلی در فاصله ۲۰۰ متری خود دسترسی دارند
۲۰۳	نقشه ۶-۲- درصد افرادی که به مدرسه ابتدایی در فاصله ۵۰۰ متری خود دسترسی دارند
۲۰۴	نقشه ۶-۳- نسبت تعداد واحدهای مسکونی به سطح کل در محلات شهر تهران
۲۰۵	نقشه ۶-۴- توزیع فضایی مؤلفه دسترسی در محلات شهر تهران
۲۰۷	نقشه ۶-۵- میزان گسستگی در محلات شهر تهران

۲۰۷	نقشه ۶-۶- شاخص شکل در محلات شهر تهران
۲۰۸	نقشه ۷-۶- توزیع فضایی مؤلفه گسستگی یا چندپارگی در محلات شهر تهران
۲۱۱	نقشه ۸-۶- شاخص تنوع در محلات شهر تهران
۲۱۱	نقشه ۹-۶- شاخص یکدستی در محلات شهر تهران
۲۱۲	نقشه ۱۰-۶- توزیع فضایی مؤلفه فضا- فعالیت در محلات شهر تهران
۲۱۵	نقشه ۱۱-۶- ترکیب کاربری‌های مسکونی در محلات شهر تهران
۲۱۵	نقشه ۱۲-۶- ترکیب کاربری‌های مختلط در محلات شهر تهران
۲۱۶	نقشه ۱۳-۶- ترکیب کاربری‌های تجاری و صنعتی در محلات شهر تهران
۲۱۷	نقشه ۱۴-۶- اختلاط کاربری‌ها در محلات شهر تهران
۲۱۹	نقشه ۱۵-۶- تراکم مسکونی در محلات شهر تهران
۲۱۹	نقشه ۱۶-۶- تراکم جمعیتی ناخالص در محلات شهر تهران
۲۲۰	نقشه ۱۷-۶- نسبت تراکم خالص جمعیتی به متراکم‌ترین مرکز شهری در محلات شهر تهران
۲۲۱	نقشه ۱۸-۶- تراکم در محلات شهر تهران
۲۲۳	نقشه ۱۹-۶- میزان پراکنده رویی شهری در محلات شهر تهران

جمع‌بندی و شاخص نهایی پایداری

۲۲۵	نقشه ۱-۷- توزیع فضایی پایداری کلاسیک در شهر تهران
۲۲۷	نقشه ۲-۷- توزیع فضایی پایداری (ش. گانه) در شهر تهران

سخن ناشر

امروزه سنجش وضعیت کلان‌شهرها، بخش لاینفکی از نظام تصمیم‌گیری مدیریت شهری محسوب می‌شود. در این میان تولید شاخص‌های مرکب (مانند پایداری، کیفیت زندگی و...) که به نوعی تبیین‌کننده وضعیت شهرهاست، کاربرد زیادی پیدا کرده است. از سوی دیگر، توانمندی‌های علمی و دانشگاهی همراه با ایجاد و ترسعه انبار داده رصدخانه شهری تهران، امکان تحلیل‌های داده‌محور تخصصی‌تری را به وجود آورده که بخشی از دستاوردهای آن توانسته در قالب اطلس‌های موضوعی، منتشر شود و در اختیار عموم قرار گیرد.

در همین راستا مستند حاضر به دنبال سنجش پایداری کلان‌شهر تهران بوده تا از این طریق بتواند چهره روشن‌تری از تهران بر اساس داده‌ها و اطلاعات تصویرسازی نماید.

این اطلس که با همکاری جناب آقای پروردگار اسفندیار زبردست، جمعی از اساتید دانشگاهی و کارشناسان رصدخانه شهری تهران تهیه و تدوین شده است؛ در واقع نوعی ابزار برای رصد پایداری شهر تهران است که سعی در ارائه مطالبی تحلیلی و تخصصی بر این حوزه نسبت به اطلس‌های قبلی شهر تهران دارد.

از دیگر مزایای این اطلس سطح و مقیاس تحلیلی آن نسبت به سایر اطلس‌های منتشر شده از کلان‌شهر تهران است که با توجه به دسترسی به داده‌های جوکی و قطعه ملکی، سنجش شاخص‌ها و مؤلفه‌ها در سطح محله‌های شهر تهران را امکان‌پذیر ساخته است. این موفقیت امکان بهره‌برداری از اطلاعات و نقشه‌های تولید شده برای برنامه‌ریزی مؤثرتر در شهر تهران را فراهم می‌کند.

با این حال به قطعاً نواقص و کاستی‌هایی نیز در آن از دید مخاطبین وجود خواهد داشت که ارائه انتقادهای و پیشنهادها، از طریق پایگاه اینترنتی رسمی شهرداری تهران (www.tehran.ir) در بهینه کردن مجموعه حاضر مزید امتنان می‌باشد. امید است این مستند بتواند به نحو مطلوبی مورد استفاده متخصصین و شهروندان تهرانی قرار گیرد.

علی اصغر قائمی

بدون تردید پایداری شهری یکی از جدی‌ترین موضوعات و دغدغه‌های بسیاری از کلان‌شهرهای دنیا است. اکثر کلان‌شهرهای دنیا (ملبورن، سیدنی، بارسلون، هنگ‌کنگ، مکزیکوسیتی، شیکاگو، لندن، سنگاپور، پکن و...) به دنبال دستیابی به شهری پایدار بوده و اقدامات مشخص و جدی را در این زمینه دنبال می‌کنند. از اوایل دهه ۱۹۹۰ میلادی و به منظور سنجش و اندازه‌گیری وضعیت پایداری شهری، شاخص‌های متعدد و متنوعی بکار گرفته شده‌اند. هرچند که فهرست طولانی از شاخص‌های پایداری شهری در سطح بین‌المللی وجود دارد، لیکن تعداد مشخصی از این شاخص‌ها که قابلیت استفاده در همه شهرها برای سنجش پایداری آنها را داشته باشند، وجود ندارند. به همین دلیل است که در این مطالعه، شاخص‌های متعدد نشانگر ابعاد مختلف پایداری شهری (بیش از ۳۰۰ شاخص)، از متون نظری و تجربی بین‌المللی استخراج شد و تعدادی از آنها برای اندازه‌گیری وضعیت پایداری در سطح محله‌های کلان‌شهر تهران شناسایی و انتخاب شدند و مورد استفاده قرار گرفتند. با به کارگیری این شاخص‌های منتخب، ابعاد نشانگر پایداری در سطح محله‌های کلان‌شهر تهران، به ترتیبی که توضیح داده خواهد شد، مشخص شده و سپس توزیع فضایی آنها در محیط GIS ترسیم شده‌اند. بدین ترتیب و با آگاهی از شرایط خاص تهران در ارتباط با شرایط مختلف محیطی، اقتصادی و اجتماعی، تلاش شد است تا تصویری روشن از صورت وضعیت موجود پایداری شهری به دست آید. به عبارت دیگر با شناخت شاخص‌های تبیین‌کننده پایداری اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی به همراه تلفیق آنها در مقیاس محلات شهر تهران به تفکیک ابعاد سه‌گانه مزبور، پایدارترین و ناپایدارترین محلات شهر تهران شناسایی شده‌اند. لزوم شناسایی محلات نواحی مزبور از این لحاظ دارای اهمیت است که برخورداری و عدم برخورداری محلات و نواحی در مقیاس شهر تهران شناسایی شده و نقشه راهی فراوری بسیاری از سازمان‌های مرتبط با مدیریت شهری قرار گرفته است تا بتوانند به صورت مستقیم و یا غیر مستقیم در تعامل با سایر نهادهای مربوطه به تدوین راهکارهای عملیاتی بپردازند. همچنین اطلس پایداری شهری در کلان‌شهر تهران می‌تواند به عنوان سند راهبردی توسعه شهری برای مدیران شهری در مناطق و نواحی شهری تهران تلقی شود و بدین ترتیب امکان مقایسه تطبیقی محلات شهر و وضعیت پایداری آنها در فراسوی مرزهای محلات را فراهم کند تا بدین سان پهنه‌های پایداری شهری در مقیاس پایتخت

شناسایی و نحوه ارتباط فضایی پهنه‌های پایدار یا ناپایدار بررسی شود. به طور خلاصه می‌توان گفت که شناسایی طیف‌های مختلف پایداری اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی در سطح محله‌های شهر تهران از یک سو نقشه راهی برای مدیریت شهری است و از سوی دیگر سند جامعی برای مشاورین بخش خصوصی به عنوان سند فرادست محسوب می‌گردد تا راهبردها و راهکارهای خود را در پهنه‌های تعیین شده متناسب با مقتضیات و شرایط خاص آن تنظیم نمایند. همچنین می‌توان با بازنگری آن در طی بازه‌های زمانی مثلاً ۵ ساله به مقایسه تغییر شرایط محله در طی روند مزبور پرداخت و اقدامات موثر را تفسیر و ارزیابی کرد.

در این اطلس ابتدا با مروری بر متون نظری و تجربی مرتبط، شاخص‌های نشانگر موضوعات این بررسی، شامل پایداری زیست محیطی، پایداری اجتماعی، پایداری اقتصادی، آسیب‌پذیری اجتماعی، تاب‌آوری شهری، و پراکنده‌رویی شهری شناسایی شده، چارچوب نظری و مدل‌های مفهومی مناسب با شرایط کلان‌شهر تهران برای هر یک از موضوعات مذکور ارائه شده است. سپس با استفاده از روش‌های کمی مناسب، توزیع فضایی این موضوعات در سطح محله‌های کلان‌شهر تهران ترسیم شده است.

در تهیه گزارش «طرح سنجش وضعیت پایداری شهری در کلان‌شهر تهران» که این اطلس از آن استخراج شده است، آقایان مهندس امین سعیدی (بخش پایداری اقتصادی)، دکتر احمد خلیلی (بخش پایداری اجتماعی)، مهندس علی فرمان‌فرمان (بخش محیط زیست)، مهندس هادی شادزویه (بخش پراکنده‌رویی)، و خانم مهندس راضیه رضانی (بخش تاب‌آوری شهری) همکاری و میزبانی داشتند که بدین وسیله از حسن همکاری نامبرداران صمیمانه سپاسگزاری می‌شود.

امید است با ادامه این کار، البته با اصلاح محدودیت‌های آن، مطالعات لازم برای تدوین و انتشار اطلس پایداری کلان‌شهر تهران به طور ادواری فراهم آید تا کلان‌شهر تهران نیز همانند سایر کلان‌شهرهای مهم جهان، سیستم پایش و اجرای منظمی را برای سنجش و ارتقاء پایداری شهری ایجاد نماید.

اسفندیار زبردست

استاد شهرسازی دانشگاه تهران